

ELAS
PRE-
SEN-
TES

Documentos Ciencias

https://elpais.com/diario/2008/12/12/galicia/1229080706_850215.html

A máis extraordinaria historia de amor | Edición impresa

Ediciones El País

Se se puidese reescribir o *Alba de Gloria* de Castelao, que se pode, porque é un discurso interactivo, unha radiofonía cósmica, sen peche histórico nin *copyright* partidario, pois habería que incorporar a esa *santa compañía* da liberdade que el vai enfiando a Elisa e a Marcela. Dúas heroínas que as pasaron putas.

No tempo gris e cínico da restauración, no comezo chorón e hipócrita do século XX español, tan ben retratado en *El árbol de la ciencia* de Pío Baroja, e que ás veces revive nos trazos máis feos e fedorentos do presente, houbo unha parella de mozas galegas, de profesión mestras de escola, que puxeron ben posto o mundo do revés. A de Elisa e Marcela é unha das máis extraordinarias historias de amor de todos os tempos.

Case todas as persoas que consideramos verdadeiros heroes ou heroínas non o pretendían ser

Elisa e Marcela coñecéronse mediados os anos oitenta do século XIX, na Escola Normal da Coruña. Elisa tiña 23 anos e Marcela, 18. Coñecéronse e namoráronse. Era unha a súa unha amizade tan intensa que os pais de Marcela situaron axiña no espazo do "perigo", do inadmisíbel, malia non ter nome sequera para o "pecado". Mais todos os intentos por separalas foron fracasando. Nese "estado de excepción" no que viven é cando van maxinando a novela que salvalos. Inventan un terceiro ser. Un "home". Vaise chamar Mario. Vai ser real. Vaise encarnar en Elisa. Elisa é "viril". Ten o carácter e os trazos afoutados dun macho cando é necesario. No tempo en que é mestra en Calo (Vimianzo) vai sempre armada de revólver e faino saber: "Eu non ando nunca sen 'o despertador'". Magnífico eufemismo para un arma de chumbo. Falta lle facía o estilo arroutado. Daquela, Marcela exercía en Dumbría. E foron moitas as noites en que Elisa atravesaba Soneira, mesmo contra trebón e co lobo ás beiras.

Inventaron un home que fixeron real. Cunha biografía de infancia especial, tan especial que resultaba ser protestante. Un coruñés de pai británico que viviu un tempo en Londres. Así que había que bautizalo, antes de poder casar. E todo iso pasou, en 1901, na igrexa de San Xurxo da Coruña. O Mario (Elisa) faise católico. Mesmo o cura, no ritual, faille unha cruz no peito. Mais Elisa xa é Mario. Xa é home. E logo el e Marcela casan. Pensan, soñan, que á fin poderán vivir tranquilas xuntas. Mais todo conspira contra esa elemental felicidade. Serán descubertas.

A mesmísima Emilia Pardo Bazán recoñeceu que nunca sería quen de imaxinar unha novela semellante. Escribiu en *La Ilustración Artística*, no ano 1901, unha longuísima reflexión sobre o caso Elisa-Marcela, onde confesa: "La destreza y resolución con que (Elisa) urdió la maraña para soltar, por decirlo así, la

personalidad femenina, y adquirir legalmente la condición viril, revelan inteligencia nada común y son materia de asombro para el novelista, que apenas acertaría a idear enredo semejante".

Unha "intelixencia nada común". A de Elisa. E a de Marcela. Quen podía negar iso ante a maxistral ficción que tiveron que construír cos seus corpos e vidas para poder amarse? Mais, para a grande maioría, esa "intelixencia nada común" era unha manifestación do maléfico. A súa é unha historia dramática. De estado de persecución e escarnio, nun mundo dominado por reaccionarios, que non só teñen as chaves das cancelas dos cárceres e das portas do ceo, senón tamén dos medios de control das mentes.

Con todo, o asombroso, o que máis enfeitiza da biografía de Elisa e Marcela é o xeito en que enfrontaron os contratempos. Era previsíbel que con elas se cebara a ruindade. A luz, o ser exposto á luz, neste caso, queima, fai torresmo da vida. Por iso, o admirábel, o que conmove dobremente, é a determinación por "re-existir" de Elisa e Marcela, mesmo despois de ser perseguidas, detidas, xulgadas, e sometidas á chanza e ao xuízo público nunha nova modalidade inquisitorial, a da rapina xornalística ou mediática que xusto está a estender as súas zoupas esmaltadas. Os novos semanarios, que incluían fotografías, esgotaron edicións. "*Nuevo Mundo* vendeu só en Madrid o mércores e o xoves (3 e 4 de xullo de 1901) últimos máis de 19.000 exemplares, cifra non acadada en ningunha ocasión por calquera outro xornal semanal, nin aínda en tempos das guerras coloniais en que tanto degoiro tiña o público por coñecer retratos e fotografías daqueles lugares". É incríbel como unha e outra vez, en Galicia, en Portugal, en América, Elisa e Marcela tentan fuxir da maldita celebridade, tentan vivir como soñaron sendo mozas diante do mar do Orzán.

Elisa e Marcela non querían ser heroínas. Penso que, na realidade, case todas as persoas que consideramos verdadeiros heroes ou heroínas non o pretendían ser. É máis. Elisa e Marcela o que querían é que non se soubera nada delas. A noite era máis amiga que o día. A sombra preferíbel á luz. Neste caso, a información trouxo a desgraza. Porque hai veces, moitas, en que o que se presenta como verdade culposa é un prexuízo ruín. É isto é case un axioma no que atinxe á moral sexual.

Elisa e Marcela foron vindicadas, por fin, nos anos 90 polo colectivo Milhomes, e en especial por Xosé Carlos Alonso Sánchez, unha persoa clave na loita polos dereitos civís na Coruña. Creouse un premio que levaba o nome da parella. Os medios de comunicación falan das amantes perseguidas, esta vez cunha nova ollada. Mais agora temos o que tantas veces soñamos tamén do mar do Orzán. Un libro que afondase nesta historia que sitúa A Coruña no mapa da grande loita polo dereito á amar. Porque cómpre dicir que moitos dos que usan a palabra amor como centro da súa doutrina son quen máis fixeron historicamente por estragar o amor. Amantes queimadas como bruxas. Mozas entolecidas para sempre polo lixo dogmático. E ese mundo represivo, que impide aos curas formar familias e ás mulleres ser sacerdotes aínda que enchan as igrexas...

Temos un libro que algo máis que un libro. Aquí tamén cómpre empregar as verbas de Pardo Bazán: "Unha intelixencia nada común". Esa intelixencia é a de Narciso de Gabriel, catedrático e decano da Facultade de Ciencias da Educación da Universidade

da Coruña. A obra senlleira, un dos libros mentalmente máis excitantes dos últimos anos, leva por título *Alén dos homes*. Unha investigación na que Narciso de Gabriel ando durante quince anos. E o resultado é óptimo. Aquí está a "novela" de Elisa e Marcela que non foi quen de escribir dona Emilia. Aquí están os documentos da igrexa, da policía e dos xulgados. Aquí está un estudo sobre o tratamento informativo. Aquí aparecen esclarecedores e valentes ensaios sobre o hermafroditismo, o travestismo, o lesbianismo e o feminismo.

Aquí está, en fin, un traballo feito con tanto amor, con tanta conciencia, que non me estraña que Elisa e Marcela comecen a sorrir na foto de matrimonio que lles fixo o fotógrafo señor Sellier na Coruña van aló 107 anos.

* Este artigo apareceu en la edición impresa del Viernes, 12 de diciembre de 2008